

РОЛЬ МОЛОЧАРСЬКИХ КОПЕРАТИВІВ У ВИРОБНИЦТВІ МОЛОКОСИРОВИНИ

О. О. Черкасов, аспірант*

Житомирський національний агроекологічний університет

Обґрунтовано роль молочарських кооперативів як альтернативи малим формам господарювання. За результатами діяльності СОК молочною напрямом визначено основні тенденції у 2012 р. На основі проведеного аналізу визначено характерні проблеми та фактори негативного впливу на них, зокрема мала чисельність кооперативів, вплив розмірів кооперативів на закупівельну ціну молока.

Постановка проблеми. Вітчизняний ринок молкосировини характеризується нестабільною ціновою ситуацією: впродовж року закупівельна ціна на сировину значно коливається. Зазвичай вона знижується у весняно-літній період, коли обсяг виробництва молока становить 60–70 % і підвищується восени. Поряд із цим існує різниця між цінами закупівлі молока у населення та сільськогосподарських

* Науковий керівник – к. е. н., професор Д. І. Дема

підприємств. Переробники пояснюють це тим, що в основі формування цін лежить якість продукції.

Сукупність існуючих проблем на ринку молокосировини спричинена нестабільними економічними умовами для виробників, їх малими розмірами, відсутністю інвестицій у галузь через їх довгоокупність, дорогими кредитами для агровиробників. За таких умов актуальним є процес розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації. Це допоможе створити на ринку виробництва молокосировини появу повноцінного суб'єкта, завданням якого є захищати інтереси дрібних виробників, виробляти якісну сировину для переробної галузі тощо.

Аналіз останніх досліджень. Особливої уваги при розгляді питань функціонування обслуговуючих кооперативів заслуговують праці вітчизняних науковців, зокрема В.В. Зіновчука [4], М.М. Ільчука [5], М. Й. Маліка, Л. В. Молдован, М. П. Пархомець, О. М. Маслака [7] та ін. Невелика чисельність кооперативів та їх повільне поширення серед малих форм господарювання зумовлюють необхідність постійного вивчення проблем функціонування та ефективної діяльності обслуговуючої кооперації.

Мета та методика дослідження. Проаналізувати сучасний стан розвитку обслуговуючих молочарських кооперативів Житомирської області та виявити головні тенденції їх розвитку.

У процесі дослідження розвитку та діяльності СОК використовувались загальні та спеціальні методи: монографічний, економіко-статистичний, графічний, абстрактно-логічний тощо.

Виклад основного матеріалу. За даними Спілки молочних підприємств України, у 2012 р. на переробку надійшло 4,8 млн т молока (у 2011 р. – 3,6 млн т), тоді як у Білорусії було вироблено 6,6 млн т молока, з яких на переробку надійшло 6,2 млн т [6]. Очевидним є те, що для молокопродукції характерною ознакою є недостатні об'єми її виробництва, а також висока собівартість. Така ситуація свідчить про те, що виробники молока області та країни в цілому не є конкурентоспроможними в порівнянні з іноземними молочарями.

Водночас рівень споживання населенням молока невисокий: у 2011 р. на одну особу було спожито лише 233,1 кг (на 38,7 % менше за раціональну норму річного споживання, яка становить 380 кг) [1, с. 15]. При цьому незважаючи на достатню пропозицію молочних товарів у роздрібній мережі, третина молокопродукції є неякісною [11]. Дефіцит сировини може бути компенсовано шляхом створення потужних високотоварних сільськогосподарських підприємств, що є

можливим завдяки залученню інвестицій. Інвестиційні потоки у молочному виробництві дуже малі, що пояснюється рядом причин:

- невисокий рівень рентабельності молоковиробництва – період окупності вкладених інвестицій більший, ніж у інших галузях: 6–8 років (при поголів'ї від 500 дійних корів) [6];

- дорогі кредитні кошти для сільськогосподарських виробників;

- питання продажу землі не вирішене державою, відповідно на забезпечення кормової бази йде більше половини валових витрат на виробництво молока;

- намір держави скасувати податкову пільгу для агровиробників.

Таким чином за умов відсутності високотоварного виробництва сировинне забезпечення переробних підприємств залежить від малих форм господарювання – особистих селянських та фермерських господарств. Прикладом цього є Польща, де близько 90% сирого молока виробляють господарства населення, забезпечуючи понад 70% надходжень сировини на переробні підприємства. При цьому триває процес переходу на інноваційні технології виробництва молока у фермерських господарствах, пов'язани з покращенням умов утримання тварин, доїння, годівлі, системи збуту. Якщо 5–7 років тому домінували господарства, де утримували до 10 корів, то нині їх чисельність сягає 25 і більше, відповідно доходи таких фермерів – від 50 тис. євро на рік [7].

Інакша ситуація склалася в господарствах населення України: низька якість виробленої сировини, заборгованість переробних підприємств перед селянами [2; 8], низька ціна закупівлі молокосировини та нездатність селян впливати на процес ціноутворення через відсутність договорів продажу. За таких умов ефективне функціонування ринку молока можливе, якщо існує економічно стійкий суб'єкт господарювання або їх об'єднання. Господарства населення потребують консолідації зусиль у заготівельній та збутовій діяльності. Суб'єктом, який здійснює заготівлю та/або збут молока є молочарський кооператив, який представляє собою стаціонарний молокоприймальний пункт у власності селян. Він покликаний захищати їх інтереси, даючи можливість самостійно визначатися щодо ціни та каналів реалізації продукції. Завдяки таким сільськогосподарським обслуговуючим кооперативам виробники молока можуть отримувати реальну ціну за свою продукцію та збувати її на договірних засадах.

Станом на початок 2013 р. у Житомирській області зареєстровано 105 сільськогосподарських обслуговуючих

кооперативів, з них діючих 32. Приблизно третину з них складають молочарські та кооперативи, що надають послуги зі збору молока: сім у Бердичівському районі (розпочали діяльність у 2012 р.), два у Олевському і по одному у Романівському та Ружинському районах. У 2012 р. повноцінну господарську діяльність здійснювали чотири кооперативи [3].

За результатами 2012 р. послугами 4-ох молочарських кооперативів на загальну суму 1,3 млн грн скористалися 733 члени СОК (табл). На заготівлю та реалізацію було зібрано 836,8 т молока, що складає 0,4 % від загальної його кількості (194,8 тис. т), яка надійшла на переробні підприємства області за 2012 р. Фактично кооперативи не є впливовим гравцем на ринку молокосировини.

Таблиця

Інформація щодо діяльності молочарських кооперативів у Житомирській області, 2012 р.

Назва СОК	Кількість, осіб		Надано послуг, тис. грн	Річний обіг коштів, тис. грн	Заготовлено та реалізовано молока, т
	Працівників СОК	Членів СОК			
СОК «Хлібороб» Ружинський район	5	167	- *	143	361
СОК «Соболівський» Романівський район	2	76	300	414,4	155,9
СОНК «Поліський світанок» Олевський район	7	117	483,7	467,7	86
СОНК «Жубровицький» Олевський район	4	373	383,5	383,5	233,9
Всього	18	733	1310,2	1408,6	836,8

* Відсутні дані

Джерело: розраховано за даними Головного управління агропромислового розвитку ЖОДА [3] і держ. статистики [9].

Кооперативи «Жубровицький» та «Поліський світанок» Олевського району є багатофункціональними: надають послуги у рослинництві і тваринництві. Водночас вартість послуг зі збору молока у валовій вартості наданої допомоги складає 76,6 %, або 293,8 тис. грн у СОНК «Жубровицький» та 72,7 %, або 351,7 тис. грн у СОНК «Поліський світанок» [3]. Таким чином, збір молока у його членів є пріоритетним напрямком кооперативів Олевського району, які

водночас залишаються єдиними діючими кооперативами з дев'яти зареєстрованих у районі.

За даними Головного управління агропромислового розвитку ЖОДА середня закупівельна ціна на молоко у господарств населення за 2012 р. по області склала 2,01 грн/кг. З досліджених кооперативів лише один (Поліський світанок) закуповував молоко за ціною більшою, ніж переробні підприємства у ОСГ (рис.).

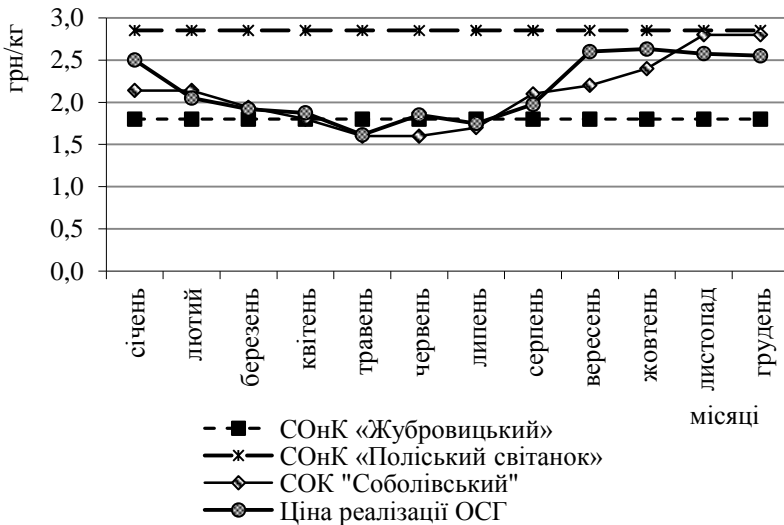

Рис. Динаміка закупівельних цін на молоко кооперативами, 2012 р.

Джерело: побудовано за даними Головного управління агропромислового розвитку ЖОДА [3].

У цінах закупівлі молока кооперативами простежується тенденція: найбільшу ціну за молоко пропонує той кооператив, обсяги заготівлі якого є меншими, а кількість членів є середньою (табл.). Таким чином, на ціну закупівлі напряму впливає оптимальність структури кооперативу: наявність необхідного устаткування, кількість членів кооперативу, вартість основних виробничих фондів тощо.

Висновки. Заготівельні пункти у переважній більшості належать молокопереробним підприємствам, тому при закупівлі молока нехтують інтересами виробників, не оформлюючи договори на закупівлю молока з ОСГ, як того вимагає держава, а також не мають належного обладнання, що безпосередньо впливає на якість молока.

Водночас селяни, котрі отримують за свою продукцію малу платню, зацікавлені у створенні обслуговуючих кооперативів. Однак недостатня поінформованість стосовно діяльності та принципів організації СОК стає на заваді їх поширенню.

Нині СОК здатен купувати молокосировину у селян за ціною вищою, ніж у приймальних пунктах, забезпечуючи при цьому вищу якість молока. Процес розвитку споживчої кооперації має відбуватись за підтримки наукових установ на основі розроблених рекомендацій та нормативів, що сприятиме ефективній реалізації державних програм підтримки кооперації та спонукання населення до самостійної організації СОК.

Окрім того, молочарські кооперативи можуть надавати такі послуги: ветеринарне обслуговування худоби, послуги зі штучного осіменіння корів, випасання худоби на колективному пасовищі, переданому в розпорядження громади.

У подальших дослідженнях планується вивчити організаційну структуру існуючих кооперативів Житомирської області та розробити рекомендації для покращення механізму ціноутворення у СОК молочного напрямку.

Список використаних джерел

1. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України: статистичний збірник / за ред. Н. С. Власенко. – К.: Державна служба статистики України, 2012. – 54 с.
2. В Житомирській області селяни принесли молоко під райдержадміністрацію в знак протесту/ Електронний ресурс. – Режим доступу: http://www.zhitomir.info/news_108707.html.
3. Дані (звіт) Головного управління агропромислового розвитку Житомирської обласної державної адміністрації за 2007-2012 рр.
4. Зіновчук В. В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу / В. В. Зіновчук. – Вид. 2-ге, [перероб. та доп.]. – К.: Видавництво «Логос», 2001. – 380 с.
5. Ільчук М. М. Ефективне функціонування молокопродуктового підкомплексу України / М. М. Ільчук. – К.: Нічлава, 2004. – 312 с.
6. Лавриненко І. Міфи і реалії молочної галузі / І. Лавриненко // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://racurs.ua/172>.
7. Маслак О. Скотарство України: реалії сьогодення / О. Маслак // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/component/content/article/17-2010-06-11-12-52-32/878-2012-02-17-12-39-42.html>.

8. Переробні підприємства заборгували за молоко 14 мільйонів гривень / Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://visnyk.lutsk.ua/2012/08/03/pererobni-pidpryjemstva-zaborhuvaly-za-moloko-14-miljoniv-hryven/>.
9. Статистичний щорічник Житомирської області за 2009 р. / За ред. Л. О. Рижкової. – Ж.: Головне управління статистики у Житомирській області, 2010. – 479 с.
10. Тваринництво. Статистична інформація (1995–2011рр.) / Головне управління статистики у Житомирській області // Електронний ресурс. – Режим доступу:<http://www.stat.ic.zt.ua/>
11. Третина молочних продуктів в Україні – неякісні / Електронний ресурс. – Режим доступу:<http://5.ua/newsline/274/0/97891/>